

Sygn. akt I ACa 1655/14

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 maja 2015 r.

Sąd Apelacyjny w Łodzi I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący: SSA Anna Cesarz (spr.)

Sędziowie: SA Hanna Rojewska

SO del. Barbara Bojakowska

Protokolant: stażysta Agnieszka Kralczyńska

po rozpoznaniu w dniu 8 maja 2015 r. w Łodzi na rozprawie

sprawy z powództwa **B. S., M. S. (1), K. S., M. S. (2) i M. S. (3)**

przeciwko **Towarzystwu (...)** z siedzibą w W.

o zadośćuczynienie i odszkodowanie

na skutek apelacji obu stron

od wyroku Sądu Okręgowego w Piotrkowie Trybunalskim

z dnia 16 lipca 2014 r., sygn. akt I C 1728/13

I. z apelacji strony pozwanej zmienia zaskarżony wyrok w punktach 1a, 2a, 3, 4, 5, 6, 7, 8 w ten tylko sposób, że:

- w punkcie 1a obniża zadośćuczynienie z kwoty 60.000 zł do kwoty 40.000 (czterdzieści tysięcy) zł,
- w punkcie 2a obniża zadośćuczynienie z kwoty 60.000 zł do kwoty 40.000 (czterdzieści tysięcy) zł,
- w punkcie 3 obniża zadośćuczynienie z kwoty 60.000 zł do kwoty 40.000 (czterdzieści tysięcy) zł,
- w punkcie 4 obniża zadośćuczynienie z kwoty 50.000 zł do kwoty 35.000 (trzydzieści pięć tysięcy) zł,
- w punkcie 5 obniża zadośćuczynienie z kwoty 50.000 zł do kwoty 35.000 (trzydzieści pięć tysięcy) zł,
- w punkcie 7 w miejsce wzajemnego zniesienia między stronami kosztów procesu zasądza od B. S., M. S. (1), K. S., M. S. (2) i M. S. (3) w częściach równych na rzecz Towarzystwa (...) z siedzibą w W. kwotę 2.887 (dwa tysiące osiemset osiemdziesiąt siedem) zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego,
- w punkcie 8 obniża należność podlegającą ściągnięciu z kwoty 15.586 zł do kwoty 9.852 (dziewięć tysięcy osiemset pięćdziesiąt dwa) zł;

II. z apelacji powódki M. S. (3) zmienia zaskarżony wyrok w punktach 2b i 6 w ten tylko sposób, że w punkcie 2b w miejsce początkowej daty odsetek ustawowych określonej na 28 stycznia 2014 r. przyjmuje datę 26 lipca 2011 r.;

III. oddala apelację powodów i apelację strony pozwanej w pozostałych zakresach;

IV. nie obciąża powodów obowiązkiem zwrotu na rzecz strony pozwanej kosztów postępowania apelacyjnego.

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem z 16 lipca 2014 r. Sąd Okręgowy w Piotrkowie Trybunalskim zasądził od pozwanego Towarzystwa (...) w W. na rzecz powodów:

- 1) B. S. 60.000 zł tytułem zadośćuczynienia i 10.000 zł tytułem odszkodowania za znaczne pogorszenie sytuacji życiowej – obie te kwoty z ustawowymi odsetkami od 26 lipca 2011 r. do dnia zapłaty;
- 2) M. S. (3) 60.000 zł tytułem zadośćuczynienia i 10.000 zł tytułem odszkodowania za znaczne pogorszenie sytuacji życiowej – obie te kwoty z ustawowymi odsetkami liczonymi odpowiednio od 26 lipca 2011 r. (zadośćuczynienie) i od 28 stycznia 2014 r. (odszkodowanie) do dnia zapłaty;
- 3) M. S. (1) 60.000 zł tytułem zadośćuczynienia z ustawowymi odsetkami od 26 lipca 2011 r. do dnia zapłaty;
- 4) K. S. 50.000 zł tytułem zadośćuczynienia z ustawowymi odsetkami od 26 lipca 2011 r. do dnia zapłaty;
- 5) M. S. (2) 50.000 zł tytułem zadośćuczynienia z ustawowymi odsetkami od 26 lipca 2011 r. do dnia zapłaty;

oddalił powództwo w pozostałej części, zniósł wzajemnie między stronami koszty procesu oraz nakazał ściągnąć od pozwanego na rzecz Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w Piotrkowie Trybunalskim kwotę 15.586 zł tytułem zwrotu kosztów sądowych od uwzględnionej części powództwa, zaś powodów nie obciążył kosztami sądowymi do oddalonej części powództwa.

Dochodzone pozwem roszczenie związane było ze zdarzeniem z 17 grudnia 2010 r., kiedy to 49-letni M. S. (4), będący mężem powódki B. S. i jednocześnie ojcem pozostałych powodów, w tym wówczas małoletnich M. S. (3) i M. S. (1) zginął w wypadku komunikacyjnym, spowodowanym przez sprawcę ubezpieczonego z zakresie OC w pozwanym zakładzie ubezpieczeń.

Apelację od powyższego wyroku wniosły obie strony.

Powodowie zaskarżyli wyrok w części oddalającej powództwo o zadośćuczynienie i odszkodowanie ponad zasądzone kwoty i w zakresie odsetek od odszkodowania za okres od 26 lipca 2011 r. do 28 stycznia 2014 r. w stosunku do powódki M. S. (3), a także co do wzajemnego zniesienia kosztów postępowania między stronami, zarzucając:

- 1) naruszenie przepisów prawa materialnego poprzez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie art. 446 § 4 k.c. i uznanie, iż zasądzone kwoty zadośćuczynienia stanowią sumy odpowiednie, podczas gdy z okoliczności sprawy wynika, że są one rażąco niskie;
- 2) naruszenie przepisów prawa materialnego poprzez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie art. 446 § 3 k.c. i uznanie, że przesłanką ustalania wysokości odszkodowania jest potencjał zarobkowy zmarłego i w konsekwencji uznanie, że brak podstaw do zasądzenia na rzecz powódek B. S. oraz M. S. (3) kwot dochodzonych pozwem z tytułu znacznego pogorszenia sytuacji życiowej w konsekwencji śmierci osoby najbliższej oraz przyjęcie, że kwoty przyznane wyrokiem stanowią stosowne odszkodowanie, podczas gdy z okoliczności sprawy wynika, że są one rażąco zaniżone.
- 3) naruszenie przepisów prawa materialnego - art. 481 § 1 i § 2 w zw. z art. 817 § 1 k.c. w zakresie daty początkowej naliczania odsetek od przyznanego odszkodowania na rzecz M. S. (3), podczas gdy datą tą winien być dzień 26 lipca 2011 r.

W konkluzji powodowie wnieśli o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez zasądzenie od pozwanego na rzecz powodów:

- B. S. 115.000 zł tytułem zadośćuczynienia i 50.000 zł tytułem odszkodowania – obie te kwoty wraz z ustawowymi odsetkami od 26 lipca 2011 r.;

- M. S. (3) 135.000 zł tytułem zadośćuczynienia i 30.000 zł tytułem odszkodowania – obie te kwoty wraz z ustawowymi odsetkami od 26 lipca 2011 r.;

- M. S. (1) 105.000 zł tytułem zadośćuczynienia wraz z ustawowymi odsetkami od 26 lipca 2011 r.;

- K. S. 105.000 zł tytułem zadośćuczynienia wraz z ustawowymi odsetkami od 26 lipca 2011 r.;

- M. S. (2) 105.000 zł tytułem zadośćuczynienia wraz z ustawowymi odsetkami od 26 lipca 2011 r.;

oraz zasądzenie od pozwanego kosztów postępowania przed Sądami obu instancji.

Pozwany zaskarżył wyrok w części uwzględniającej powództwo o zadośćuczynienie:

- w zakresie kwoty 40.000 zł zasądzonej na rzecz B. S.;

- w zakresie kwoty 40.000 zł zasądzonej na rzecz M. S. (3);

- w zakresie kwoty 40.000 zł zasądzonej na rzecz M. S. (1);

- w zakresie kwoty 30.000 zł zasądzonej na rzecz K. S.;

- w zakresie kwoty 30.000 zł zasądzonej na rzecz M. S. (2);

oraz orzeczenia o kosztach procesu, zarzucając obrazę przepisów prawa materialnego:

a) art. 446 § 4 k.c. poprzez błędną ocenę, że odpowiednim zadośćuczynieniem dla powodów będą łącznie kwoty wypłacone przez pozwanego przed procesem oraz kwoty zasądzone;

b) art. 2 i art. 32 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej poprzez przyznanie powodom zadośćuczynień w kwocie zdecydowanie odbiegającej wysokością od kwot, które uzyskały na mocy prawomocnych wyroków, w tym wyroków wydanych przez ten sam Sąd osoby dochodzące roszczeń tego samego rodzaju, w bardzo podobnych stanach faktycznych, w szczególności przy bardzo podobnej sytuacji osobistej (z racji wieku, płci, sposobu życia przed wypadkiem), co narusza poczucie sprawiedliwości społecznej oraz zasadę równego traktowania obywateli przez władze publiczne, wyrażone w powołanych przepisach.

W konkluzji pozwany wniósł o zmianę wyroku poprzez obniżenie zadośćuczynienia dla każdego z uprawnionych do 20.000 zł, a w pozostałym zakresie o oddalenie powództwa, orzeczenie o kosztach procesu według zasady ich stosunkowego rozłożenia oraz o zwrot kosztów procesu za instancję odwoławczą.

Każda ze stron wniosła o oddalenie apelacji strony przeciwnej.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 387 § 2¹ k.p.c. jeżeli sąd drugiej instancji nie przeprowadził postępowania dowodowego ani nie zmienił ustaleń faktycznych sądu pierwszej instancji, a w apelacji nie zgłoszono zarzutów dotyczących tych ustaleń, uzasadnienie wyroku może zawierać jedynie wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa.

W rozpoznawanej sprawie Sąd Apelacyjny nie przeprowadził postępowania dowodowego ani nie zmienił ustaleń faktycznych Sądu Okręgowego, a w apelacji obu stron brak zarzutów dotyczących tych ustaleń. Z tych względów uzasadnienie wyroku Sądu II instancji będzie miało skrócony charakter.

Wobec braku podniesienia przez obie strony zarzutów naruszenia prawa procesowego, Sąd Apelacyjny podzielił i przyjął za własne ustalenia faktyczne Sądu I instancji.

Obie apelacje są częściowo zasadne.

Jeśli chodzi o apelację powodów, to usprawiedliwiona jest ona jedynie w zakresie rozstrzygnięcia o odsetkach od zasądzonego na rzecz powódki M. S. (3) odszkodowania. Zestawienie treści zaskarżonego orzeczenia z jego uzasadnieniem dowodzi, że kwestionowane rozstrzygnięcie o należnościach ubocznych jest najprawdopodobniej spowodowane zwykłą omyłką. Z uzasadnienia zaskarżonego wyroku wynika, że Sąd I instancji odsetki od kwot przyznanych wszystkim powodom tytułem zadośćuczynienia i odszkodowania zasądził – zgodnie z żądaniem pozwu - od 26 lipca 2011 r., tj. wydania przez pozwanego decyzji ustalającej wysokość należnego powodom zadośćuczynienia. Mając na względzie fakt, że zgłoszenie szkody miało miejsce już 11 kwietnia 2011 r., Sąd Okręgowy uznał, że żądanie co do odsetek od 26 lipca 2011 r. miało oparcie w treści art. 481 § 1 i § 2 w zw. z art. 817 § 1 k.c. Co najmniej od tej daty pozwany pozostawał w opóźnieniu w spełnieniu świadczenia, którego termin płatności nadszedł. W wyroku natomiast odsetki od odszkodowania na rzecz tej powódki zostały zasądzone dopiero od 28 stycznia 2014 r.

Ten fakt zadecydował o zmianie wyroku w tej części na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. i zasądzeniu odsetek za okres wcześniejszy, biegnący od 26 lipca 2011 r.

Dalej idąca apelacja powodów nie zasługiwała na uwzględnienie.

Przede wszystkim brak podstaw do podwyższenia przyznanego B. i M. S. (3) odszkodowania z art. 446 § 3 k.c. W orzecznictwie zapadłym po 3 sierpnia 2008 r. wyrażany jest pogląd, że wobec dodania § 4 do art. 446 k.c. będącego podstawą naprawienia krzywdy wyrządzonej śmiercią członka rodziny, § 3 tego artykułu, odmiennie niż przed nowelizacją, będzie podstawą prawną do kompensaty jedynie szkody majątkowej (SA w wyroku z 14 kwietnia 2010 r., I ACa 178/10, LEX nr 715515, podobnie: SN w wyroku z 21 października 2009 r., I PK 97/09, LEX558566, oraz SA w B. wyroku z 7 marca 2012 r., I ACa 774/11, OSAB 2012/1/10-18).

Oceniając zatem wysokość zasądzonego na rzecz obu powódek odszkodowania, uwzględnić należało pogorszenie się sytuacji życiowej uprawnionych wskutek śmierci męża i ojca w wymiarze wyłącznie materialnym. Wbrew odmiennemu zapatrywaniu strony powodowej, wyznacznikiem wysokości odszkodowania mającego stanowić wyrównanie tego uszczerbku był zatem, choć nie wyłącznie, potencjał zarobkowy zmarłego. Nie podlegały zatem kompensacie w trybie tego przepisu takie uszczerbki jak nie ułożenie sobie przez żonę zmarłego życia osobistego do dnia dzisiejszego, pozbawienie małoletniej córki wsparcia i wzorca osoby najbliższej. Natomiast jeśli chodzi o brak pomocy zmarłego w prowadzeniu domu, gospodarstwa, aktywny udział w wychowywaniu dzieci, załatwianie spraw urzędowych, to szkoda z tego wynikła ma charakter materialny i została prawidłowo oszacowana przez Sąd I instancji na 10.000 zł na rzecz każdej z uprawnionych. Uszczerbku tego nie można przeceniać zważywszy na stan zdrowia M. S. (4), który mając 49 lat był człowiekiem schorowanym, częściowo niezdolnym do pracy, utrzymującym się z renty w kwocie 700 zł. Zmarły z uwagi na stan zdrowia nie podejmował żadnych prac dorywczych, natomiast wykonywał pewne prace w gospodarstwie rolnym o pow. 1,22 ha przeliczeniowych. Trudno zatem przyjmować, by powódki wskutek śmierci męża i ojca zostały pozbawione realnego polepszenia swojej sytuacji materialnej w przyszłości, bo obiektywnie nie było na to perspektyw. Wprawdzie Sąd Okręgowy ustalił też, że zmarły opiekował się dziećmi w tym małoletnią M. S. (3), niemniej jednak czyniła to też jego żona, która nie pracowała i stale przebywała w domu. Podnieść też trzeba, że częściowo w rolę zmarłego może wstąpić pełnoletni już syn M. S. (2), który mimo założenia rodziny pozostał w domu rodzinnym i zamieszkuje z matką i siostrami. Okoliczność ta potencjalnie może zmniejszyć stratę wynikłą z braku w domu dorosłego mężczyzny. W rezultacie, odszkodowanie w wysokości po 10.000 zł uznać należało za stosowne w rozumieniu art. 446 § 3 k.c.

Nietrafne są też zarzuty powodów nakierowane na podwyższenie przyznanych kwot zadośćuczynień. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem SN, zarzut niewłaściwego określenia wysokości zadośćuczynienia mógłby być uwzględniony tylko wtedy, gdyby nie zostały wzięte pod uwagę wszystkie istotne kryteria wpływające na tę postać

kompensaty (por. np. wyrok SN z 24 stycznia 2000 r., III CKN 536/98, niepubl.; wyrok z 26 lipca 2001 r., II CKN 889/00, niepubl.; wyrok z 18 kwietnia 2002 r., II CKN 605/00, niepubl.). Uwzględnienie omawianego zarzutu mogłoby nastąpić także wtedy, gdyby Sąd uczynił jedno z wielu kryteriów decydujących o wysokości zadośćuczynienia elementem dominującym i przede wszystkim w oparciu o nie określił wysokość takiego zadośćuczynienia (wyrok SN z 26 września 2002 r. III CKN 1037/00 (LEX nr 56905). Oceniając wysokość przyjętej sumy zadośćuczynienia, jako „odpowiedniej”, sąd korzysta z daleko idącej swobody, niemniej jednak nie może to być suma rażąco odbiegająca od zasądzanych w analogicznych przypadkach (wyrok SN z 11 lipca 2000 r., II CKN 1119/98, LEX nr 50884 t.2).

Odnosząc się w tym znaczeniu do wysokości, do której zgodnie z wnioskami apelacji powodów winny zostać podwyższone przysługujące im zadośćuczynienia należy stwierdzić, że nie znajduje to żadnego uzasadnienia. Uwzględniając bowiem wypłaty dokonane przez pozwanego przed procesem, bazowe kwoty zadośćuczynień musiały by wynosić po 150.000 zł dla żony i małoletniej córki oraz od 115.000 do 120.000 zł dla pozostałych, pełnoletnich już dzieci. Biorąc pod uwagę wszystkie okoliczności sprawy, a będzie o tym mowa w części uzasadnienia poświęconej apelacji pozwanego, byłyby to sumy znacząco odbiegające od zasądzanych w analogicznych przypadkach. Z tego względu apelacja powodów w pozostałym zakresie podlegała oddaleniu, na zasadzie art. 385 k.p.c.

Częściowo zasadna jest apelacja strony pozwanej - co do wysokości zasądzonych zadośćuczynień. Należy zgodzić się z zarzutem zawyżenia przyznanych kwot na rzecz poszczególnych uprawnionych. Nawet uwzględniając indywidualny przypadek powodów, kiedy to nieoczekiwanie i stanowczo przedwcześnie utracili bliskiego członka rodziny, to kwoty te są znacząco przeszacowane.

Biorąc pod uwagę fakt, iż przy ochronie dóbr osobistych - a elementy tej ochrony zawiera art. 446 § 4 k.c. - należy uwzględniać kryteria zobiektywizowane, istotnym czynnikiem rzutującym na wysokość zadośćuczynienia będzie przede wszystkim nie to, w jaki sposób bliscy zmarłego przeżywają stratę i starają sobie radzić po jego śmierci, ale to, jaki był rodzaj i intensywność więzi między uprawnionym a zmarłym - a to wynika ze stopnia i linii pokrewieństwa oraz z rzeczywistego przebiegu tych relacji. Ponadto w każdym wypadku wysokość zadośćuczynienia musi być dokonana z uwzględnieniem okoliczności, że śmierć każdej osoby jest zdarzeniem pewnym, które prędzej czy później musi nastąpić. Tym samym zadośćuczynienie rekompensuje w istocie często jedynie wcześniejszą utratę członka rodziny.

W rozpoznawanej sprawie Sąd Okręgowy w zakresie rozmiaru krzywdy powodów odwołał się m.in. do opinii biegłego psychologa, z której zasadniczo wynika, że okres żałoby trwał u wszystkich powodów stosunkowo krótko, a potem przemienił się w zwykły czas wspomniania o zmarłym. U powodów nie doszło także do wywołania rozstroju zdrowia stanowiącego o określonym procentowo uszczerbku na zdrowiu w aspekcie psychiatrycznym.

Podnieść też trzeba, że M. S. (4) zginął będąc osobą dojrzałą, mając żonę i czworo dzieci, w tym dwoje pełnoletnich (obecnie tylko M. S. (3) jest nadal niepełnoletnia). Śmierć ta była nagła i nieoczekiwana, co już samo w sobie jest dużym wstrząsem psychicznym. Wszyscy powodowie pozostawali ze zmarłym w bezpośrednich i codziennych relacjach wynikających ze wspólnego zamieszkiwania i prowadzenia wspólnego gospodarstwa domowego, a zmarłemu wobec dwójki małoletnich jeszcze dzieci w dacie jego śmierci przysługiwała władza rodzicielska. Z ustaleń faktycznych wynika, że zmarły władzę tę faktycznie wobec małoletnich wykonywał. Nie można jednak nie dostrzegać, że na skutek śmierci M. S. (4) jego żona i dzieci nie stali się zupełnie samotni, bez rodziny. Nadal bowiem jego żona i wszystkie dzieci mieszkają razem, mimo że syn już założył własną rodzinę (ma żonę i córkę), wspierają się wzajemnie. Zatem poprzez pielęgnowanie relacji z pozostałymi członkami rodziny mogą po części kompensować stratę wynikłą z przedwczesnego odejścia męża i ojca. Trudno również uznać za przesądzone, że żona zmarłego B. S. z racji wieku (rocznik 1970) nie może na nowo ułożyć sobie życia osobistego.

Przy takim zindywidualizowaniu krzywdy każdego z powodów należy uznać, że przyznane zadośćuczynienia, łącznie z kwotami już wypłaconymi, są rażąco zawyżone. O ile najwyższe zadośćuczynienia z zasady winny otrzymywać osoby, które wskutek śmierci osoby bliskiej: stały się samotne, zupełnie bez rodziny i możliwości ułożenia sobie życia na nowo; dzieci w wieku niemowlęctwa czy wczesnego dzieciństwa, które utraciły jednocześnie oboje rodziców; rodzice, którzy utracili jedyne dziecko, a z racji wieku nie mogą mieć już potomstwa; osoby, na oczach których członek rodziny

zginął tragicznie, o tyle w rozpoznawanej sprawie krzywda wszystkich powodów, bezsprzecznie znacząca, nie ma tak doniosłego i dalekosiężnego w skutkach wymiaru. Z tych względów zadośćuczynienie dla każdego z powodów należy odpowiednio zróżnicować i określić je na kwotę 70.000 zł dla żony, na kwotę po 55.000 zł dla córek zmarłego małoletnich w dacie jego śmierci oraz po 45.000 zł dla pozostałych dzieci, pełnoletnich w dacie zgonu ojca.

Mając to na uwadze dokonano stosownej zmiany zaskarżonego wyroku na podstawie art. 386 § 1 k.p.c., zasądzając na rzecz powodów różnicę między należnym zadośćuczynieniem a kwotą już wypłaconą. Oznacza to, że ostatecznie powodowie wygrali proces w I instancji w około 1/3. Dlatego modyfikacji podlegało również rozstrzygnięcie o kosztach procesu, które ostatecznie zostało oparte na zasadzie art. 100 zdanie I in principio k.p.c., ze skutkiem w postaci stosunkowego rozdzielania kosztów i ich zasądzenia od powodów w częściach równych na rzecz strony pozwanej, w miejsce wzajemnego zniesienia kosztów. Obniżono również należność podlegającą ściągnięciu od strony pozwanej z tytułu nieuiszczonych kosztów sądowych.

Dalej idące obniżenie kwot zadośćuczynienia do wysokości wnioskowanej w apelacji pozwanej byłoby zbyt daleko idące (do 20.000 zł), i deprecjonowałoby dobro chronione przepisem art. 446 § 4 k.c., które w hierarchii wartości zasługuje na wzmożoną ochronę. Te względy zadecydowały o oddaleniu apelacji strony pozwanej w pozostałym zakresie (art. 385 k.p.c.).

Mimo zmiany wyroku przede wszystkim na skutek uwzględnienia apelacji strony pozwanej, nie obciążono powodów kosztami za II instancję (art. 102 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.) z uwagi na charakter sporu i dochodzonego roszczenia oraz ich trudną sytuację osobistą.